

STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

ANGOLA

Jan Klíma

S T R U Č N Á H I S T O R I E S T Á T Ů

Angola

JAN KLÍMA

NAKLADATELSTVÍ LIBRI, PRAHA 2003

© doc. PhDr. Jan Klíma, 2003

© Libri, 2003

ISBN 80-7277-155-8

Obsah

- Počátky 7
 - Doba svobody 7
 - Příchod Portugalců 8
 - Konžská agónie 10
 - Ndongo 12
 - Luanda 14
- Krvavé potýkání 17
 - První koalice 17
 - Druhá koalice 19
 - Portugalský návrat 21
 - Nová loviště otroků 24
- Hledání budoucnosti 29
 - Pokus o modernizaci 29
 - Váhavá expanze 31
 - Konec obchodu s otroky? 33
 - Úsvit kolonizace 35
- Zrození angolské identity 38
 - Ex Luanda lux 38
 - Angola v závodě o Afriku 41
 - Dobývání země 45
 - Okupace 48
- Od ticha k bouři 52
 - V zóně mlčení 52
 - Objevme Angolu 55
 - Základy odboje 57
 - Válka 60
- Nezávislost 66
 - Nedokončená dekolonizace 66
 - Občanská válka 69
 - Zklamané naděje 73
 - K novému začátku 75
- Česko-angolské vztahy 79
- Použité zkratky 84
- Encyklopedické heslo 87

Rady a doporučení pro návštěvníky	93
Užitečné adresy	95
Jazyková první pomoc	97
Čtrnáct užitečných slov a frází	97
Slovníček	97

Počátky

Doba svobody

Savany a řídké lesy na území dnešní Angoly nabízely prvním lidem dobré podmínky k životu. Na konci starého paleolitu se používalo náradí *kafuenského* typu, zhotovené z oblázků, mladopaleolitičtí lidé tzv. *sangoské* kultury ze severní Angoly dokázali dobře zacházet s ohněm a vyráběli pestrý sortiment kamenných nástrojů. Staronegroidní typ člověka se žlutohnědou pleť se časem diferencoval na pygmejský a protokřovácký typ. Ve stepích se vývoj zrychloval, jak o tom svědčí nástěnné malby z Caninguiri v geografickém středu Angoly nebo obrazy antilop v Čitondo-hulo na jihozápadě. Lidé *boskopského* typu na krajním jihu byli předky dnešních Sanů a Khoiňů. *Čitolská* kultura, začínající asi 12 000 let př. Kr. a trvající do přelomu letopočtu, znala kámen i keramiku, od jihu přišlo používání kamenných koulí zvaných *kwé*, vhodných k zatížení hole hloubící jamku pro zasévané zrno. V nejpozdnějším *čitolieniu* se objevily kovové předměty.

V téže době, kdy se ve Středomoří zhroutilo římské impérium, začalo také jižně od Sahary stěhování národů. Velcí, silní lidé s tmavou pleť zvaní hromadně Bantuové pomalu postupovali k jihu se svými stády. Rybařili, zpracovávali kovy a účinné zbraně používali ve stálých válkách. Kamenné obranné zdi stavěné na migračních trasách dosvědčují, že náčelnické domény vznikaly ponejvíc ve vnitrozemí.

Asi v polovině 13. století opustily kmeny hovořící jazykem *kikongo* svůj domov poblíž širokého bazénu na řece Zairu (Kongu), pronikly do severní Angoly a založily tu stát Kongo. Snad už za prvního vládcy Nimi-a-Lukeniho vzniklo sídelní město *manikongů* (doživotních monarchů Konga) Mbanza Kongo a nový stát se rozložil od hranic dnešního Gabonu až po řeku Kwanzu, od Atlantiku po řeku Kwango. Půda, řeky, palmové háje a lesy tu patřily předkům, ze společného vlastnictví dostala každá rodina přiděl půdy k obdělání. Původní

tradici převodu nevelkého majetku po mateřské linii už v době zakládání státu narušovaly patrilineární prvky.

Manikongo musel vynikat tělesnou zdatností i moudrostí. Nesměl spatřit moře a vycházet za dne z domu. U dvora se soustřeďovalo bohatství předváděné pouze při korunovaci: slonovina, měděné náramky a především obecně uznávané směnné ekvivalenty – mořské mušle *nžimbo* (*zimbo*), měděné kříže (*handa*) a rafiové tkaniny (*libongo*). Přesný nástupnický řád neexistoval, proto při vážné nemoci vládce nebo po jeho smrti vždy vzplanuly boje o nástupnictví. Neklid zvyšovaly i neustálé migrační posuny a mezikmenové války.

Ve 14. století se Kongo skládalo ze šesti provincií. Mpemba ležela kolem metropole, Sojo na dolním Zairu těžilo z obchodního přístavu Mpinda, v Nsundi na severovýchod od Mpemby vládl vždy nejstarší králův syn, lidnatou provincií Mbamba na jihu řídil válečník schopný ubránit stát před kmeny útočícími z jihu, vládce jihovýchodní provincie Mbata na Kwangu směl jako jediný stolovat s *manikongem*. Koncem 14. století byla dobytá provincie Mpanzu severně od Mbaty. Na Kongu závisela území Kakongo, Ngojo a Loango na sever od ústí Zairu, na jihu a jihovýchodě pak Ndongo a Matamba.

Mezi Kongem a Matambou vznikly zárodky útvarů Kasanje a Holo, z dalekého jihu v 15. století vyrazili Ňanekové (Vaňaneka) a došli až na planinu Bié. V téže době prošli východní Angolou Hererové (Ovahелеlo) a usadili se nakonec mezi namibskou pouští a náhorní planinou Chela na angolském jihozápadě. Z Ňaneků a Hererů se utvořil volný svazek domén nazývaný Mataman. Na opačné straně dnešního státu překročila část Lundů řeku Kasaj a usadila se na angolském severovýchodě. Země se zalidnila a přitahovala další národy.

Příchod Portugalců

Výpad rytířů křesťanského krále Jana I. proti arabské pevnosti Ceuta na severoafrickém pobřeží 21. srpna 1415 se zdařil. Portugalci se pak vydali na další výboje podél atlantského pobřeží severozápadní Afriky. Měli válečnické zkušenosti z dob vítězně uzavřené *reconquisty*, více než stotunové koráby a obratné námořníky.

Brzy stanuli na Madeiře a obsadili Azory. Z iniciativy prince Jindřicha Mořeplavce obeplul Gil Eanes v roce 1434 zlopověstný mys Bojador a ověřil si, že za ním není vražedné horko ani „moře temna“. Od roku 1441 kryl náklady na výpravy z největší části výnos z prodeje otroků. Tlak na jih pokračoval, Rui de Sequeira vplul roku 1473 do Biaferského zálivu a překročil rovník. Zisky rostly, a tak Jan II. nařídil svým šlechticům, aby na „Zlatém pobřeží“ postavili mohutnou pevnost São Jorge da Mina.

Odtud mohl koncem srpna 1482 zamířit dále k jihovýchodu kapitán Diogo Cão. 11. listopadu zakotvil v zálivu u dnešní cabindské Lândany, v dubnu příštího roku dosáhl ústí řeky „s tak velkým proudem sladké vody, že jeho síla byla patrná na třicet mil v moři“. Od břehů provincie Sojo poslal několik svých mužů, aby pozdravili *manikonga*, a vyjel zkoumat pobřeží. Koncem srpna 1483 vztyčil na mysu Santa Maria asi 150 km jihojihozápadně od Benguely poslední *padrão*, kamenný sloup s křížem a portugalským znakem. Pak se objevitel vrátil do vlasti doplnit zásoby.

Zpráva o vodách vnikajících do hloubi Afriky vzbudila na lisabonském dvoře nesmírný zájem. Diogo Cão dostal příkaz upevnit kontakt s nalezenou říší. S norimberským kosmografem Martinem Behaimem po boku se Cão koncem roku 1484 vydal do ústí veletoku zvaného nejčastěji Nzari – Zair. V přístavu Mpinda přijal Cão vládce provincie Sojo, strýc konžského krále. Dal se pokřtít a přijal jméno Manuel.

V Kongu vznikl zájem ověřit si moc evropského krále. Roku 1489 přijal Jan II. v městě Beja konžské vyslance. Příštího roku byla mezi *manikongem* a portugalským panovníkem uzavřena přátelská smlouva. Na jejím základě připlula 29. 3. 1491 do Konga na třech lodích portugalská expedice. Kameníci a tesaři měli postavit kostel, skupina františkánů zahajovala evangelizaci první říše v černé Africe, která ležela za muslimským světem. Upravené cesty zavedly bělochy po třech dnech pochodu do metropole. První křesťanský kostelík byl založen 6. května, město Mbanza Kongo bylo přejmenováno na São Salvador – Svatý Spasitel, král Nzinga-a-Nkuvu přijal při křtu evropské jméno Jan I.

Nejprve se zdálo, že výhody ze spojenectví se vyplatí Kongu. Portugalští arkebužíři pomohli odehnat bojovné klany